

Anna POTYRAŁA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań

STRATEGICZNE PARTNERSTWO UNIA EUROPEJSKA–AMERYKA ŁACIŃSKA – MIĘDZY RZECZYWISTOŚCIĄ A ILUZJĄ

Zabiegając o wzmocnienie międzynarodowej roli, Unia Europejska wykazuje zaangażowanie na rzecz tworzenia sieci sojuszy z państwami różnych regionów. Jednym z kluczowych obszarów zainteresowania państw członkowskich jest Ameryka Łacińska, powiązana z Unią Europejską strategicznym partnerstwem. Potencjał ludnościowy (ponad 566 milionów mieszkańców), gospodarczy i surowcowy (m.in. miedź, ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny) Ameryki Łacińskiej oraz poziom wzajemnej wymiany handlowej (rosnący import produktów rolnych z tego regionu, zwiększający się eksport towarów i technologii europejskich do Ameryki Łacińskiej) powodują, iż Unia Europejska opowiada się za wzmocnieniem wzajemnych relacji¹ i stworzeniem spójnej strategii wobec regionu. Podstawę partnerstwa stanowią umowy o stowarzyszeniu i współpracy, a także dialog polityczny, sektorowy o charakterze eksperckim oraz programy pomocowe, skierowane na przezwyciężanie problemów Ameryki Łacińskiej, takich jak ubóstwo, bezrobocie, wykluczenie społeczne i nierówność społeczna, niski poziom oświaty czy ochrony zdrowia².

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie determinantów i przejawów kooperacji Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej³ oraz zdefiniowanie problemów we wzajemnych relacjach. Zamiarem jest również ocena charakteru współpracy i jej rzeczywistych efektów.

GENEZA WSPÓŁPRACY

Współpraca Wspólnot Europejskich i państw Ameryki Łacińskiej sięga końca lat pięćdziesiątych XX wieku, gdy nawiązano relacje gospodarcze z poszczególnymi

¹ Część II, *A stronger partnership between the European Union and Latin America. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament*, COM (2005) 636 final, Brussels 2006, s. 7.

² Punkt 3.1, *The European Union and Latin America: Global Players in Partnership. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament*, COM (2009) 495/3, Brussels 2009, s. 6.

³ Przedmiotem artykułu jest ukazanie więzi łączących Unię Europejską z Ameryką Łacińską jako regionem oraz z państwami subregionu Ameryki Środkowej (Belize, Gwatemala, Hondurasem, Kostaryką, Nikaragwą, Panamą i Salwadorem) i Południowej, zrzeszonymi ze Wspólnoty Andyjskiej (Boliwią, Ekwadorem, Kolumbią, Peru, w 2006 roku ze Wspólnoty wystąpiła Wenezuela) i Mercosur (Argentyną, Brazylią, Paragwajem, Urugwajem). Pominięta zostanie kooperacja z państwami Karaibów oraz współpraca dwustronna z poszczególnymi państwami regionu.

partnerami. W następnej dekadzie Wspólnoty Europejskie przejęły zadania wiodącego darczyńcy pomocy rozwojowej dla państw amerykańskich, co gwarantowało skuteczną realizację własnych interesów gospodarczych w regionie. Napięcia okresu zimnej wojny znacząco utrudniły nawiązanie rzeczywistej kooperacji politycznej. Punktem zwrotnym stały się lata osiemdziesiąte XX wieku. Wspólnoty odegrały wówczas kluczową rolę w poszukiwaniu skutecznych rozwiązań konfliktów obserwowanych zwłaszcza w Ameryce Środkowej. Dzięki zaangażowaniu Wspólnot we wrześniu 1984 roku zainicjowano proces San José, skierowany na wsparcie inicjatyw pokojowych w subregionie. Rozpoczęto dialog polityczny, przejawiający się w spotkaniach ministerialnych skierowanych na promocję demokracji oraz świadczenie pomocy humanitarnej dla ofiar konfliktów, w szczególności dla uchodźców. Polityczne zaufanie i wiarygodność⁴, jakie zyskały Wspólnoty, umożliwiły w latach późniejszych podjęcie działań na rzecz rozwoju społecznego i współpracy gospodarczej z państwami Środkowej Ameryki. Rozmowy prowadzone w 1996 i 2002 roku zdefiniowały nowe obszary kooperacji, takie jak zrównoważony rozwój, regionalne procesy integracyjne czy walka z przestępczością.

W latach osiemdziesiątych XX wieku rozpoczęto również kooperację z pozostałymi państwami regionu Ameryki Łacińskiej. Powodem zainteresowania regionem było stanowisko państw, które do Wspólnoty dołączyły w drugiej połowie lat osiemdziesiątych – Hiszpanii i Portugalii. W okresie tym dominowały jednak relacje dwustronne, przejawiające się m.in. w inwestycjach o wartości około dwudziestu miliardów dolarów, dokonywanych przez hiszpańskie firmy w Argentynie i Peru⁵.

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku relacje między Unią Europejską i państwami Ameryki Łacińskiej uległy intensyfikacji, zyskując szerszy zakres przedmiotowy. 20 grudnia 1990 roku na podstawie deklaracji rzymskiej zinstytucjonalizowano dialog między państwami członkowskimi Wspólnot Europejskich i krajami regionu Ameryki Łacińskiej. Zainicjowanie spotkań wysokiego szczebla sprzyjać miało uzgodnieniu stanowisk prezentowanych przez przedstawicieli obu regionów na arenie międzynarodowej, a w efekcie stworzeniu międzyregionalnego aliansu, pozwalającego na usuwanie przeszkód w relacjach dwustronnych oraz rozwiązywanie problemów globalnych⁶.

Nowy rozdział stosunków, inicjujący partnerstwo z Ameryką Łacińską, ogłoszone i zaakceptowane przez Radę Europejską w październiku 1994 roku, miał położyć podwaliny pod międzyregionalne stowarzyszenie⁷. Zakończenie zimnej wojny pozwoliło na zawarcie kluczowych porozumień, dających podstawy rzeczywistej współpracy.

⁴ E. Karadjova, P. Versteeg, *EU–Central America – Political, economic and cooperation relations*, w: *The Integration Process in Central America and the Role of the European Union*, Brussels 2003, s. 14.

⁵ Inwestycje takich firm jak *Telefónica Española*, *Repsol*, *Endesa* czy *Santander*. Patrz: *The Rio Summit of June 1999: Its Implications for the Summit of the Americas Process*, „FOCAL Policy Papers”, October 1999, s. 4.

⁶ A. van Klaveren, *Las relaciones políticas europeo-latinoamericanas. La necesidad de una sintónia más fina*, „Nueva Sociedad” 2004, No. 189, s. 60.

⁷ M. E. Carranza, *Leaving the Backyard: Latin America's European Option*, „Internationale Politik und Gesellschaft” 2004, No. 2, s. 63.

Przełom nastąpił w 1993 roku, gdy podpisano dwie umowy. Pierwsza, zmodyfikowana w grudniu 2003 roku, stała się podstawą działań Unii Europejskiej wobec Belize, Gwatemali, Hondurasu, Kostaryki, Panamy i Salwadoru. UE zobowiązała się do wsparcia procesów integracyjnych w regionie (w szczególności o charakterze gospodarczym i handlowym); wzmocnienia demokracji (ochrona praw człowieka, wprowadzenie rządów prawa, przyjęcie gwarancji dla niezależnego sądownictwa), a także do wzmocnienia bezpieczeństwa w regionie (walka z przestępczością zorganizowaną, w szczególności nielegalnym handlem narkotykami i praniem brudnych pieniędzy) i wspierania rozwoju ekonomicznego i społecznego (działania na rzecz likwidacji ubóstwa, społecznej dyskryminacji i nierówności, wzmocnienia systemów opieki zdrowotnej, konkurencyjności gospodarek i stworzenia dogodnych warunków dla inwestycji). Drugą umowę zawarto 23 kwietnia 1993 roku z państwami-stronami porozumienia z Kartagenu: Boliwią, Ekwadorem, Kolumbią, Peru i Wenezuelą. Przedmiotowy zakres regulacji, zmienionych 15 grudnia 2003 roku, dotyczył współpracy gospodarczej (wzmocnienie więzi ekonomicznych, osiągnięcie zrównoważonego rozwoju, przyjęcie rozwiązań umożliwiających wzrost zatrudnienia, inwestycji i transfer technologii, wyeliminowanie barier w handlu, nawiązanie kontaktów handlowych między małymi i średnimi przedsiębiorstwami), naukowo-technologicznej (wspólne badania naukowe, rozwój technologii i ich transfer, ochrona oraz określenie wspólnych standardów jakości, miar i wag), ochrony własności intelektualnej i rozwoju społecznego (ochrona zdrowia, polepszenie warunków życia i higieny, ochrona dzieci, promocja roli kobiet w społeczeństwie, tworzenie nowych miejsc pracy). Przewidziano zaangażowanie na rzecz wzmocnienia demokracji, stabilizacji politycznej, a także na rzecz walki z przestępczością i ochrony środowiska naturalnego. Uzgodniono wspólne działania w zakresie harmonizacji prawa gospodarczego, wprowadzania ułatwień inwestycyjnych i celnych, a także redukcji ubóstwa, bezrobocia oraz ograniczenia zjawiska wykluczenia społecznego i przymusowych migracji. W wersji umowy z 2003 roku znalazły się również zapisy pozwalające na prowadzenie współpracy policyjnej na rzecz walki z przestępczością zorganizowaną.

Dążenie do rozwoju i pogłębienia współpracy z państwami regionu Ameryki Łacińskiej, skutkujące zawarciem kilku porozumień kooperacyjnych, uwidocznilo kluczowy problem. Był nim brak spójnej, przejrzystej, a zarazem kompleksowej strategii wobec całego regionu. Europejską postawę cechował wycinkowy i doraźny charakter. Konieczność zmiany podejścia Unii Europejskiej do regionu dostrzeżono pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Uznano wówczas, że sposobem na stworzenie partnerstwa będą szczyty Unia Europejska–Ameryka Łacińska⁸, skierowane na określenie kierunków współpracy i ich stałe dostosowywanie do zmieniającej się sytuacji między-

⁸ Pierwszy szczyt Unia Europejska–Ameryka Łacińska odbył się w Rio de Janeiro w 1999 roku, kolejne w: Madrycie w 2002, Guadalajarze w 2004, Wiedniu w 2006, Limie w 2008 oraz w Madrycie w 2010 roku. W spotkaniach państwa Ameryki Łacińskiej reprezentowane są przez głowy państw i szefów rządów. Unia Europejska reprezentowana była natomiast przez przewodniczącego Komisji Europejskiej lub komisarza odpowiedzialnego za relacje zewnętrzne, szefa Rady oraz Wysokiego Przedstawiciela ds. Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Z chwilą wejścia w życie Traktatu lizbońskiego, przedstawicielami UE są przewodniczący Rady Europejskiej i szef Komisji Europejskiej.

narodowej. Chodzi również o zademonstrowanie dyplomatycznych zdolności Unii Europejskiej i wzmocnienie jej pozycji na arenie międzynarodowej. Celem spotkań jest przede wszystkim wzmocnienie politycznego, ekonomicznego i kulturowego zrozumienia. Paradoksalnie, realizację tego celu strony uzależniają od wcielenia w życie kilkudziesięciu priorytetów⁹. Pomimo że idea szczytów przewiduje negocjacje *en bloc*, żadna z grup nie jest w stanie wypracować jednolitego stanowiska negocjacyjnego. Ponadto, obu stronom przyświecają odmienne cele. Państwom UE zależy na uzyskaniu większych możliwości inwestycyjnych na rynkach amerykańskich. Przedstawiciele państw amerykańskich liczą przede wszystkim na otwarcie rynku europejskiego na produkty rolne z Ameryki Łacińskiej. Tak szerokie zakreślenie pól współpracy skutkuje brakiem praktycznej możliwości realizacji większości założeń. Mimo prób przezwyciężenia trudności we współpracy i stworzenia partnerstwa opartego o „wzajemne zrozumienie i stworzenie możliwości dialogu i szans dla obu regionów”¹⁰, podczas kolejnych szczytów zdefiniowano aż dwanaście obszarów wzmocnionych działań, co wykluczało rzeczywistą intensyfikację partnerstwa i nie dało możliwości praktycznego osiągnięcia celów postawionych przed państwami obu regionów¹¹.

PRZEJAWY PARTNERSTWA

Kierunki współpracy między regionami definiowano podczas kolejnych szczytów Unia Europejska–Ameryka Łacińska. Mankamentem było jednak, jak wskazano wyżej, ogólne zarysowanie pól kooperacji oraz brak odniesień do konkretnego instrumentarium działań i sposobów realizacji założeń. Problemy w urzeczywistnieniu

⁹ Patrz np.: *Latin America and Carribean – European Union Summit: Declaration of Rio de Janeiro, Rio de Janeiro 28–29 June 1999*, Brussels 1999; oraz *EU–Latin America & Carribean Summit: Conclusions. Political Declaration – Madrid Commitment, Madrid, 17 May 2002*, Brussels 2002, s. 1. Spośród ponad pięćdziesięciu, za najważniejsze podczas pierwszego szczytu uznano jedenaście obszarów: 1) pogłębienie istniejącej współpracy i objęcie nią wszystkich spraw, będących przedmiotem wspólnego zainteresowania; 2) promocja praw człowieka, w szczególności grup narażonych na naruszenia, oraz zapobieganie i walka z ksenofobią, rasizmem i innymi formami braku tolerancji; 3) rozwój programów adaptacji kobiet; 4) rozwój programów ochrony środowiska naturalnego i zapobiegania katastrofom naturalnym; 5) walka z nielegalnym handlem narkotykami; 6) stworzenie i promocja mechanizmów pozwalających na stworzenie stabilnego systemu finansowego i gospodarczego; 7) promocja handlu; 8) wzmocnienie kooperacji w obszarze edukacji, badań i nowych technologii; 9) ochrona dziedzictwa kulturowego; 10) rozwój idei społeczeństwa informacyjnego; 11) wsparcie działalności naukowej. Szerzej: Aneks 1, *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament follow-up to the first summit between Latin America, the Carribean and the European Union*, COM (2000) 0670 final, Brussels 2000.

¹⁰ Słowa komisarz Benity Ferrero-Waldner, poprzedzające szczyt w Wiedniu w 2006 roku. Cyt. za: J. Godoy, *Cooperation or Dependency?*, InterPress Service – News Agency, 05.2006.

¹¹ Podczas spotkania w 2006 roku na pierwszym miejscu wymieniono aktywność na rzecz rozwoju demokracji i poszanowania praw człowieka oraz międzynarodowego pokoju i prawa międzynarodowego. Za kluczowe zagrożenia strony uznały terroryzm, przestępczość zorganizowaną, w szczególności narkotykową i migracyjną, a także zagrożenia dla środowiska naturalnego. Zadeklarowały wspólne działania skierowane na zawarcie porozumień energetycznych, handlowych, sprzyjających rozwojowi infrastruktury i społeczeństwa informatycznego. Por.: punkt 31–34, *Declaration of Vienna, Vienna, 12 May 2006*, IV EU-LAC Summit, Brussels 2006, s. 10–12.

uzgodnień powodowane były również odmiennymi celami obu stron. Obszary wskazane przez Unię Europejską przewidywały korzyści dla państw członkowskich (wiążące się z europejskimi inwestycjami w takich gałęziach jak telekomunikacja, energetyka, przemysł wydobywczy, transportowy, bankowość), nie gwarantując jednakowych korzyści partnerom z Ameryki Łacińskiej (ochrona rynku unijnego przed amerykańskimi produktami rolnymi). Skutkowało to brakiem pełnej akceptacji założeń partnerstwa ze strony państw amerykańskich, które pod adresem UE wysuwały zarzuty nierównego traktowania. Obecność Unii Europejskiej w Ameryce Łacińskiej stała się mniej zauważalna także z uwagi na rosnące zainteresowanie Unii Europejskiej obszarem Azji i Pacyfiku, co zostało odebrane przez państwa amerykańskie jako odejście od partnerstwa. Pozycję Unii Europejskiej w regionie i siłę jej oddziaływania na państwa Ameryki Łacińskiej osłabiała również znacząco aktywność Stanów Zjednoczonych. Uwidoczniła się ona szczególnie po 11 września 2001 roku, gdy region Ameryki Łacińskiej zaczęto postrzegać w kategoriach bezpieczeństwa i globalnej wojny z terroryzmem. Stany Zjednoczone zabiegają również aktywnie o zabezpieczenie własnych interesów gospodarczych, dążąc do ustanowienia strefy wolnego handlu Ameryk.

Trudności w realizacji współpracy z Ameryką Łacińską, doprowadziły do wysunięcia w grudniu 2005 roku propozycji zacieśnienia relacji z państwami Ameryki Łacińskiej i stworzenia podstaw rzeczywistego partnerstwa o strategicznym charakterze. Podejście zaprezentowane przez Komisję Europejską było częścią Strategii Bezpieczeństwa Unii Europejskiej, przewidującej rozwój strategicznych partnerstw z Japonią, Chińską Republiką Ludową, Kanadą i Indiami oraz z innymi państwami, które podzielają „nasze cele i wartości i są gotowe działać na rzecz ich realizacji”¹².

Na nową strategię współpracy z państwami Ameryki Łacińskiej złożyło się: 1) stworzenie wzmocnionego strategicznego partnerstwa, bazującego na sieci porozumień o współpracy (włączając porozumienia o wolnym handlu); 2) prowadzenie dialogu politycznego, wzmacniającego siłę oddziaływania obu regionów na arenie międzynarodowej; 3) stworzenie odpowiedniego klimatu dla inwestycji i handlu; 4) rozwój dialogu sektorowego, sprzyjającego redukcji nierówności i promującego zrównoważony rozwój; 5) pomoc i współpraca, uwzględniająca rzeczywiste potrzeby poszczególnych państw; 6) wzmocnienie wzajemnego zrozumienia przez działania edukacyjne i współpracę kulturalną¹³. Powyższym celom nadano strategiczny charakter, uzależniając od ich realizacji sukces partnerstwa Unia Europejska–Ameryka Łacińska. Ponowiono je we wrześniu 2009 roku w komunikacie Komisji Europejskiej *Unia Europejska i Ameryka Łacińska: Globalni Gracze w Partnerstwie*, który był swoistą odpowiedzią na deklarację Stanów Zjednoczonych, ogłoszoną w kwietniu 2009 roku, o zwiększeniu obecności USA w regionie.

Wytyczne zdefiniowane przez uczestników szczytów UE–Ameryka Łacińska oraz przez Komisję Europejską precyzowane są i rozwijane w strategiach regionalnych i regionalnych dokumentach programowych. Stanowią one przełożenie ustaleń o politycznym charakterze na praktykę działania, dając możliwości urzeczywistnienia założeń

¹² *A Secure Europe in a Better World. The European Security Strategy*, Brussels 12.12.2003, s. 21.

¹³ Część I i III, *A stronger partnership between the European Union and Latin America. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament*, op. cit., s. 6 i 10.

partnerstwa. W odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej, Rada zaaprobowwała aż trzy strategie regionalne na lata 2007–2013. Jedna dotyczy całego regionu, pozostałe odnoszą się do subregionów¹⁴, uwzględniając w zamyśle zróżnicowane potrzeby państw amerykańskich, jak również zróżnicowany stopień rozwoju społeczno-gospodarczego. Dialog bazujący na strategiach regionalnych i dokumentach programowych na bieżąco realizowany jest na trzech płaszczyznach. Pierwszą jest współpraca gospodarcza i technologiczna. Płaszczyzna druga koncentruje się na wspólnych działaniach w dziedzinie edukacji, nauki i kultury. Nie mniej istotna jest aktywność w dziedzinie pomocy rozwojowej.

Współpraca gospodarcza i technologiczna

Uwzględniając potencjał ludnościowy i surowcowy Ameryki Łacińskiej, państwa członkowskie Unii Europejskiej zabiegają o nawiązanie ścisłej współpracy gospodarczej, która, przynajmniej w sferze deklaracji, ma gwarantować szanse rozwoju obu regionów. Warto jednak zauważyć, że cel ten nie był łatwy do realizacji. Od lat pięćdziesiątych XX wieku państwa Ameryki Łacińskiej charakteryzowały się bowiem najwyższym poziomem protekcyjizmu. Z tego powodu, początki rzeczywistej kooperacji gospodarczej sięgają lat osiemdziesiątych i związane są z zaangażowaniem państw europejskich na rzecz stabilizacji politycznej i zakończenia konfliktów w Ameryce Środkowej. Rozwój współpracy gospodarczej rozpoczął się w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, gdy większość państw amerykańskich rozpoczęła procesy liberalizacji gospodarczej¹⁵. Nakierowanie na współpracę gospodarczą było diametralnym zwrotem w podejściu do idei gospodarki. Otwarcie rynków wykorzystały państwa europejskie. Podstawą działań w tym obszarze był artykuł 181a TWE, na mocy którego Wspólnota prowadziła współpracę gospodarczą, finansową i techniczną z państwami trzecimi, zgodną „z polityką Wspólnoty na rzecz rozwoju”¹⁶. Identyczne regulacje zostały wprowadzone do Traktatu lizbońskiego.

Rozwojowi kooperacji sprzyjać miała aktywność Grupy roboczej ds. relacji gospodarczych i handlowych, utworzonej w 2001 roku. Zadaniem ekspertów była analiza stanu stosunków gospodarczych i handlowych oraz określenie perspektyw rozwoju współpracy. Efektem działalności grupy była propozycja zawarcia nowych porozumień kooperacyjnych. O ile na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku podpisywano umowy ustanawiające dialog polityczny w połączeniu ze współpracą gospodarczą

¹⁴ *Regionalny dokument programowy dla Ameryki Łacińskiej* na lata 2007–2013 z 12 lipca 2007 roku, *Regionalny dokument strategiczny dla Ameryki Środkowej* na lata 2007–2013 z 29 marca 2007 roku oraz *Regionalny dokument strategiczny dla Wspólnoty Andyjskiej* na lata 2007–2013 z 12 kwietnia 2007 roku.

¹⁵ Paragwaj, Salwador i Wenezuela w 1990 roku, Argentyna, Brazylia i Urugwaj w 1991 roku, Ekwador, Honduras, Nikaragua i Peru w roku 1992. Patrz: D. Dimon, *EU and US regionalism: the case of Latin America*, „The International Trade Journal” 2006, Vol. XX, No. 2, s. 187, tabela.

¹⁶ Por.: artykuł 181a.1, *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (tekst ujednoczony)*, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Departament Dokumentacji Europejskiej i Publikacji, Warszawa 2005.

i handlową, o tyle pod koniec dekady przedstawiciele UE optowali za wprowadzeniem porozumień czwartej generacji, ustanawiających stowarzyszenia międzyregionalne, gwarantujące współpracę polityczną, kooperację gospodarczą i wprowadzenie strefy wolnego handlu. Elementami wyróżniającymi porozumienia czwartej generacji są między innymi postanowienia dotyczące inwestycji, usług, ułatwień handlowych, postępowań anty-dumpingowych i polityki konkurencji¹⁷. Idea porozumień kooperacyjnych przeszła więc swoistą ewolucję.

Pierwszym porozumieniem była umowa z 1983 roku, zawarta z państwami ówczesnej Grupy Andyjskiej (od 1996 roku – Wspólnota Andyjska, hiszp. Comunidad Andina, CAN), przewidująca zacieśnienie współpracy politycznej i kooperacji na rzecz rozwoju. Dopiero w późniejszych latach doszło do intensyfikacji relacji i wskazania nowych obszarów wspólnego zainteresowania. Na mocy porozumienia z 1993 roku uzgodniono zacieśnienie i rozszerzenie pól kooperacji gospodarczej, między innymi na sektor rolny, rybołówstwa, wydobywczy, energetyczny i telekomunikacyjny¹⁸. Szczegółowe cele przewidywały wzrost wymiany handlowej, współpracy inwestycyjnej i wymiany technologii, między innymi dzięki zniesieniu barier handlowych, wspólnym projektom badawczym i pomocy technicznej. Umowa dała podstawę dla wzmożonych kontaktów gospodarczych na poziomie małych i średnich przedsiębiorstw w ramach *joint ventures*. Ułatwienia we współpracy wiązać miały się z ujednoczeniem systemów miar i wag, wymogów dotyczących certyfikatów oraz udostępniania licencji. Kluczowe znaczenie w umowie przypisano międzynarodowym standardom dotyczącym prawa pracy, ochrony własności intelektualnej i praw autorskich, a także racjonalnego wykorzystania surowców naturalnych i ochrony środowiska naturalnego. Państwa europejskie zobowiązały się do prowadzenia działań z uwzględnieniem ochrony zdrowia i rozwoju społecznego. Z chwilą wejścia porozumienia w życie, w maju 1998 roku, Unia Europejska zagwarantowała preferencyjny, bezcłowy dostęp towarów z państw Wspólnoty Andyjskiej do rynku europejskiego na podstawie klauzuli najwyższego uprzywilejowania. Był to rodzaj wsparcia rozwojowego skierowanego na skuteczną walkę z nielegalną produkcją narkotyków. Bezcłowy reżim zakończył się w grudniu 2005 roku. W 2003 roku, po ponad rocznych negocjacjach, zawarto kompleksowe porozumienie w sprawie dialogu politycznego i współpracy. Umowa objęła kilkanaście dziedzin kooperacji. Zapowiedziano negocjacje w sprawie umowy o wolnym handlu, wprowadzenie ułatwień i uproszczeń w systemach celnych i procedurach handlowych. Zadeklarowano współpracę w obszarze usług, polityki konkurencji, a także współpracę na rzecz ochrony własności intelektualnej¹⁹. Uzgodniono prowadzenie działań na rzecz zacieśniania kontaktów małych i średnich przedsiębiorstw, tworzenia przedsięwzięć

¹⁷ M. Krakowski, *The Relations between the European Union and Latin America and the Caribbean. Current State and perspective*, „Intereconomics” 2008, s. 118.

¹⁸ Patrz: *Framework Cooperation Agreement between the European Economic Community and the Cartagena Agreement and its member countries, namely the Republic of Bolivia, the Republic of Colombia, the Republic of Ecuador, the Republic of Peru, and the Republic of Venezuela*, Copenhagen, 24 April 1993, Official Journal L 127, 29 April, 1998.

¹⁹ Por.: artykuł 14, 15, 17, *Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Community and its Member States, of the one part, and the Andean Community and its Member States, of the other part*, Quito, October 15, 2003, COM (2003) 695 final, 2003/0268 (CNS).

typu *joint ventures* oraz wymiany technologicznej. Wśród obszarów wspólnego zainteresowania sygnatariusze porozumienia wskazali sektor rolny, energetyczny, wydobywczy, sektor transportu i telekomunikacyjny. Dodatkowo, w 2006 roku w wyniku postanowień szczytu w Wiedniu, wszczęto rozmowy o umowie stowarzyszeniowej między Unią Europejską i całą Wspólnotą Andyjską. Chodziło o określenie ram współpracy w trzech obszarach: dialog polityczny, programy na rzecz rozwoju i wolny handel. Pierwsza i druga runda negocjacji z 2007 roku poświęcone były określeniu agendy rozmów i doprecyzowaniu pól zainteresowania, przez wskazanie problemów do przezwyciężenia. W 2008 roku rozmowy zostały przerwane z uwagi na brak jednolitego stanowiska negocjacyjnego oraz odmienne cele państw zrzeszonych we Wspólnocie Andyjskiej²⁰. Negocjacje wznowiono w lutym 2009 roku, nie przyniosły jednak oczekiwanych rezultatów. Dało się zaobserwować odejście UE od idei porozumienia stowarzyszeniowego na rzecz umowy o wolnym handlu. Wbrew oczekiwaniom niektórych państw Wspólnoty Andyjskiej, przedstawiciele UE odmówili włączenia do agendy negocjacyjnej kwestii współpracy politycznej. Ponadto, niektóre propozycje wysuwane przez stronę europejską nie spotkały się z akceptacją Wspólnoty Andyjskiej. Problematyczne okazało się na przykład dążenie UE do przedłużenia ochrony patentowej leków z dwudziestu do trzydziestu lat, na co nie wyraziły zgody Boliwia i Ekwador. Państwa Wspólnoty Andyjskiej za niesatysfakcjonujące uznały również propozycje obniżenia barier taryfowych na towary pochodzące z tych państw (głównie banany, cukier i tytoń)²¹.

Współpracę gospodarczą i technologiczną podjęto również z państwami Środkowej Ameryki (Gwatemalą, Hondurasem, Kostaryką, Nikaraguą, Panamą i Salwadorem). Na mocy porozumienia ramowego z 22 lutego 1993 roku uzgodniono wzmocnienie kontaktów gospodarczych, finansowych i technologicznych. Zapowiedziano usprawnienie współpracy w dziedzinie gospodarki, handlu i inwestycji. W szczególności umożliwiono rozwój kooperacji małych i średnich przedsiębiorstw, wyrażono zgodę na współpracę inwestycyjną, skierowaną na modernizację przemysłu i transfer technologii. Partnerzy wyrazili zgodę na zastosowanie we wzajemnych kontaktach handlowych klauzuli najwyższego uprzywilejowania, przy jednoczesnym określeniu zasad znoszenia barier taryfowych i poza taryfowych. 2 października 2003 roku zawarto umowę o współpracy, uwzględniającą zmiany gospodarcze do jakich doszło w państwach Ameryki Środkowej. Unia celna ustanowiona przez państwa subregionu, koopera-

²⁰ Dla przykładu, przedstawiciele Boliwii optowali za wyłączeniem z rozmów obszaru inwestycji, konkurencji i dalszych ułatwień handlowych, nie udało się wypracować wspólnego stanowiska w odniesieniu do obszaru własności intelektualnej i zrównoważonego rozwoju. Szerzej: M. Benavides, *The EU's push for free trade agreements with Latin America. A Latin American perspective from inside the EU*, Ecuador Decide – Acuerdo Político y Social, July 2010, s. 2. Szerzej na temat negocjacji UE–Wspólnota Andyjska: A. J. Molina Echeverría, *The Interregional Association Agreement between the European Union and the Andean Community*, „Latin American Trade Network Working Papers” 2009, No. 115, s. 26–36.

²¹ I. Szegedy-Maszák, *Association/Free Trade Agreement – Bi-regional Partnership between European Union and Andean Community*, „Revista de Derecho” 2009, No. 32, s. 238–239. Problemy te uwidoczniły się już w latach wcześniejszych. Por.: D. Cardona, *Las relaciones Unión Europea – Comunidad Andina: tareas inmediatas*, „Nueva Sociedad” 2004, No. 190, s. 123.

cja w zakresie inwestycji i usług oraz przyjęcie mechanizmów rozwiązywania sporów handlowych, stały się podstawą regionalnego procesu integracyjnego, skierowanego na liberalizację handlu. Współpraca z Unią Europejską stała się swoistym uzupełnieniem tych inicjatyw. Dążąc do dalszego zacieśniania kooperacji w zakresie handlu i inwestycji, strony porozumienia uzgodniły rozwój polityk i harmonizację prawodawstwa dotyczącego kwestii celnych, transportu, sektora komunikacyjnego, energetycznego i usługowego²². Zapowiedziały również negocjacje w sprawie umowy o wolnym handlu. Za kluczowe dla realizacji założeń porozumienia, strony uznały uproszczenie i harmonizację dokumentacji handlowej, harmonizację procedur celnych, a także utworzenie elektronicznego systemu wymiany informacji handlowych. Istotną częścią umowy z 2003 roku są postanowienia w sprawie modernizacji sektora rolnego i przemysłowego państw Ameryki Środkowej drogą europejskich inwestycji w tym subregionie. Państwa amerykańskie zadeklarowały uproszczenie procedur administracyjnych, zaś Unia Europejska – prowadzenie inwestycji z poszanowaniem międzynarodowych standardów, odnoszących się zwłaszcza do ochrony praw pracowniczych, ochrony środowiska naturalnego, regulacji fitosanitarnych²³. Państwa Unii Europejskiej zobowiązały się do udostępniania technologii i *know-how* na potrzeby amerykańskiego sektora rolnego, telekomunikacyjnego, energetycznego, wydobywczego i sektora transportu. Zabiegając o wzmocnienie obecności gospodarczej na rynkach amerykańskich, w 2007 roku Unia Europejska rozpoczęła negocjacje z państwami Ameryki Środkowej w sprawie umowy o stowarzyszeniu i współpracy. Nie udało się jednak doprowadzić do zawarcia porozumienia²⁴.

Umowy z państwami Wspólnoty Andyjskiej i Ameryki Środkowej miały przyczynić się do zacieśnienia więzów gospodarczych między państwami obu regionów. Paradoksalnie jednak, nie tylko nie doprowadziły do wzrostu wymiany handlowej, lecz nie zapobiegły spadkowi tej wymiany. W latach sześćdziesiątych XX wieku państwa zrzeszone we Wspólnotach Europejskich były odbiorcą około 35% towarów eksportowanych przez państwa Ameryki Łacińskiej. W 2004 roku, tylko 22% eksportu z Ameryki Łacińskiej skierowane było do Unii Europejskiej. W roku 2009 poziom ten spadł do 13,9%²⁵. Zwracając uwagę na udział w eksporcie do Unii Europejskiej poszczególnych

²² Por.: artykuł 11.3, *Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Community and its Member States, on the one part, and the Republics of Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua and Panama, on the other part*, Brussels, October 2, 2003, COM (2003) 677 final, 2003/0266 (CNS).

²³ Por.: artykuł 20.1, 22.2, 31.2, *Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Community and its Member States, on the one part, and the Republics of Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua and Panama, on the other part*, op. cit.

²⁴ Powodem była między innymi zgoda strony unijnej na uczestnictwo w rozmowach przedstawicieli rządu prezydenta Porfirio Lobo. Pozostałe państwa Ameryki Środkowej odebrały tę decyzję jako oficjalne uznanie nowego rządu Hondurasu, który do władzy doszedł w wyniku zamach stanu z 2009 roku. Przedstawiciele organizacji pozarządowych natomiast zarzucili Unii Europejskiej stosowanie podwójnych standardów w odniesieniu do ochrony praw człowieka i prowadzenie negocjacji z rządem, który te prawa narusza.

²⁵ Por.: D. Dimon, *EU and US regionalism: the case of Latin America*, op. cit., s. 198; oraz O. Rosales, *EU – Latin America trade relations in the new global context*, Economic Commission for Latin America and the Caribbean, Buenos Aires 2010, s. 17.

państw Ameryki Łacińskiej należy podkreślić, że kluczowym partnerem UE jest dla Brazylii, zaś w niewielkim stopniu dla państw Ameryki Środkowej. Towary pochodzące z Ameryki Łacińskiej, a docierające na rynek europejski to przede wszystkim produkty rolne (soja, banany, kawa), surowce energetyczne i produkty przemysłu stalowego. Eksport z UE obejmuje produkty przemysłu samochodowego, farmaceutycznego, maszyneryjnego i chemicznego. Należy jednak zwrócić uwagę na deficyt w wymianie handlowej. Eksport towarów europejskich na rynki amerykańskie spadł z 6,48% w 2000 roku do 4,95% w roku 2004, wynosząc odpowiednio 55 i 48 miliardów euro²⁶. W roku 2009 eksport do państw Ameryki Łacińskiej nieco wzrósł, wynosząc 63,5 miliarda euro, co stanowiło 6% całości eksportu Unii Europejskiej.

Dążenie do wzmocnienia obecności gospodarczej w Ameryce Łacińskiej widoczne jest w przypadku kooperacji z państwami Mercosur – Argentyną, Brazylią, Paragwajem i Urugwajem (hiszp. Mercado Común del Sur). W 1995 roku podpisano Międzyregionalne porozumienie ramowe o współpracy, będące przykładem tzw. otwartego regionalizmu – skierowanego nie tylko na kooperację ekonomiczną, ale ujmującego również kwestie polityczne i socjalne. W odniesieniu do gospodarki, w umowie strony zadeklarowały chęć zawarcia porozumienia o wolnym handlu, obejmującego między innymi rolnictwo, przemysł energetyczny, telekomunikacyjny, samochodowy. Było to istotne dla dalszego pogłębienia współpracy, która w latach 1996–2000 przejawiała się w europejskich inwestycjach (z uwzględnieniem Szwajcarii), kształtujących się na poziomie 60% ogółu inwestycji zagranicznych w tym subregionie²⁷. W latach 1996–1998 w ramach komisji mieszanej, komitetu ds. negocjacji bi-regionalnych, podkomitetu ds. współpracy, trzech grup tematycznych i trzech grup technicznych²⁸, uzgodniono agendę przyszłych negocjacji. Od kwietnia 2000 roku do stycznia 2004 roku odbyło się jedenaście rund rozmów, zakończonych przyjęciem Planu działania. Nie doszło jednak do podpisania umowy. Powodem było zaangażowanie Unii Europejskiej w procesy integracyjne w Europie i koncentracja na wewnętrznym funkcjonowaniu Wspólnoty po rozszerzeniu. Dodatkowo, UE kierowała wysiłki na współpracę gospodarczą z państwami afrykańskimi oraz jedynie kilkoma wybranymi krajami Ameryki Łacińskiej. Rokowania w sprawie porozumienia o wolnym handlu zostały ponownie przerwane w 2005 roku. Państwa nie były skłonne do wzajemnych ustępstw i zagwarantowania dostępu do wewnętrznych rynków dla towarów pochodzących z drugiej strony. Unia Europejska liczyła na stworzenie dogodnych warunków dla europejskich inwestycji w regionie, zaś celem państw Mercosur było obniżenie barier taryfowych na eksportowane do Europy produkty rolne.

Trudności, na jakie napotyka wymiana handlowa, udało się przezwyciężyć w odniesieniu do współpracy inwestycyjnej, która jest przykładem niezwyklej wręcz aktywności państw Unii Europejskiej w regionie Ameryki Łacińskiej. W latach 1999–2001

²⁶ *Latin America. Regional Programming Document 2007–2013*, E/2007/1417, 12.07.2007, s. 6; oraz *EU launches major new trade relationship with Latin America*, EU Directorate-General for Trade, Brussels 2010, <http://europa.eu> (26.10.2011).

²⁷ R. Bouzas, *Las negociaciones Unión Europea – Mercosur. Entre la lentitud y la indefinición*, „Nueva Sociedad” 2004, No. 190, s. 127.

²⁸ Z. Drnas de Clément, *El Transregionalismo en las relaciones Unión Europea – Mercosur*, w: *Mercosur y Unión Europea*, ed. W. Hummer, Córdoba 2007, s. 72–73.

inwestycje UE plasowały się na pierwszym miejscu, przewyższając poziom inwestycji amerykańskich w tym regionie. W 2009 roku Unia Europejska zainwestowała w państwach Ameryki Łacińskiej ponad 275 miliardów euro, z czego ponad 167 miliardów w państwach Mercosur. Do największych europejskich inwestorów należą Hiszpania, Holandia i Wielka Brytania, których udział inwestycyjny w latach 1997–2004 wynosił odpowiednio 45%, 18% i 13% ogółu inwestycji zagranicznych w regionie²⁹.

Osiągnięcie tak wysokiego poziomu inwestycji było możliwe między innymi dzięki programowi *AL-INVEST*. Zainicjowany w 1993 roku, rozpoczęty rok później program sprzyjał tworzeniu platformy bezpośrednich kontaktów między przedsiębiorcami z obu regionów, w zamierzeniu przyczyniając się do zwiększenia kohezji społecznej, a w praktyce – wydatnie do wzrostu europejskich inwestycji w Ameryce Łacińskiej. W ramach *AL-INVEST* wspierano małe i średnie przedsiębiorstwa, finansując projekty szczegółowe promujące rozwój sektora prywatnego, zwiększenie konkurencyjności, a także wspierając instytucje zajmujące się promocją wymiany handlowej. Podczas trzech edycji programu udzielono wsparcia dla ponad tysiąca inicjatyw w sektorze telekomunikacji, energetycznym, rolnym. Czwarta edycja *AL-INVEST* (2009–2012) koncentruje się na pomocy technicznej oraz realizacji szkoleń z zakresu tworzenia dobrych praktyk współpracy i zwiększenia wiedzy na temat standardów obowiązujących w obszarze inwestycji. Implementacja pomocy odbywa się za pośrednictwem trzech konsorcjów, których projekty zostały zakwalifikowane do finansowania przez Unię Europejską na poziomie 80% kosztów każdy.

Rozwój europejskich inwestycji w regionie wspierany jest przez Europejski Bank Inwestycyjny. Dofinansowanie dotyczy w szczególności inwestycji w sektorze energetycznym, telekomunikacyjnym i bankowym. W latach 2007–2013 na pomoc finansową dla inwestycji w Ameryce Łacińskiej przeznaczono blisko trzy miliardy euro³⁰. Dodatkowym źródłem finansowania europejskich inwestycji w Ameryce Łacińskiej jest LAIF – Instrument wsparcia inwestycji w Ameryce Łacińskiej. Służy pokrywaniu kosztów projektów sprzyjających rozwojowi sektora energetycznego, transportu, sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz wsparciu instytucji finansowych. Wśród celów strategicznych LAIF wskazuje się na polepszenie infrastruktury transportowej i energetycznej w Ameryce Łacińskiej, ochronę środowiska naturalnego oraz promowanie zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego³¹. Z tego względu, finansowane są w szczególności projekty angażujące podmioty z kilku państw, sprzyjające redukcji ubóstwa, zwiększeniu kohezji społecznej, a także projekty przyczyniające się do rozwoju odnawialnych źródeł energii i technologii przyjaznych środowisku naturalnemu.

²⁹ A. J. Molina Echeverría, *The Interregional Association Agreement between the European Union and the Andean Community*, op. cit., s. 16. Patrz też: A. Schejtman, *Trade and Development. The links between Latin America and the European Union*, w: *Cooperation relations between the European Union and Latin America: Overview and Perspectives*, ed. M. Valderrama, Santiago 2004, s. 68.

³⁰ *Latin America. Regional Programming Document 2007–2013*, op. cit., s. 14.

³¹ *Latin American Investment Facility. Strategic Orientations Proposal*, <http://europa.eu> (17.03.2011).

Współpraca w dziedzinie edukacji, nauki i kultury

Współpraca w obszarze gospodarki i technologii ma charakter międzyregionalny. W dziedzinie edukacji, nauki i kultury dominuje natomiast kooperacja Unii Europejskiej z poszczególnymi państwami Ameryki Łacińskiej, choć jej podstawy wyznaczone są w dokumentach programowych dla całego regionu i subregionów. Tym samym, Unia Europejska zwraca uwagę na problemy regionu w zakresie edukacji, nauki i kultury, uwzględniając jednocześnie istniejące odrębności między państwami.

Pomimo że Ameryka Łacińska jest obszarem, w którym edukacja jest powszechna na poziomie podstawowym (szacuje się, że 96% populacji w wieku od 6 do 12 lat objętych jest w praktyce obowiązkiem szkolnym³²), a dostęp do edukacji zagwarantowany jest na równych zasadach dla dziewcząt i chłopców³³, to jednak systemy edukacji odnotowują poważne problemy. Z dostępu do edukacji na poziomie średnim korzysta jedynie 86% populacji od 13 do 17 roku życia, zaś na poziomie wyższym edukacja dostępna jest zaledwie dla 36% populacji w wieku od 18 do 23 lat³⁴. Barię w dostępie do edukacji na poziomie ponad podstawowym jest przede wszystkim niedostatek środków finansowych, ale również znaczna odległość do instytucji edukacyjnych wyższego szczebla, uniemożliwiająca codzienny dojazd, a także przynależność etniczna czy rasowa³⁵. Z tego względu, rządy państw amerykańskich oraz przedstawiciele Unii Europejskiej dążą do zwiększenia dostępności edukacji na szczeblach ponad podstawowych, podniesienia poziomu kształcenia (zarówno w odniesieniu do szkolnictwa podstawowego, jak i wyższego), pogłębienia współpracy instytucji naukowych i edukacyjnych z obu regionów oraz do wzmocnienia stopnia mobilności studentów i kadry naukowej.

W praktyce, cele te realizowane są głównie na poziomie szkolnictwa wyższego w ramach *Wspólnej obszaru szkolnictwa wyższego*. Efektem uzgodnień przyjętych przez ministrów odpowiedzialnych za resorty edukacji, nauki i szkolnictwa wyższego jest zainicjowanie kilku programów współpracy regionalnej, w ramach których państwa amerykańskie korzystają z technicznego i finansowego wsparcia Unii Europejskiej. Kwestie kooperacji w obszarze szkolnictwa wyższego znajdują odzwierciedlenie w realizowanym od 1994 roku programie *ALFA* (hiszp. América Latina Formación Académica), w którym uczestniczą szkoły wyższe i instytucje naukowo-badawcze ze wszystkich państw członkowskich UE i osiemnastu krajów Ameryki Łacińskiej. W ramach obecnej, trzeciej edycji programu (2007–2013) realizowane są wspólne projekty reform i modernizacji instytucji szkolnictwa wyższego w Ameryce Łacińskiej. Finansowane są także projekty skierowane na tworzenie sieci współpracy szkół wyższych. Kluczowymi instrumentami na rzecz kooperacji w zakresie szkolnictwa wyższego są

³² *Regional Human Development. Report for Latin American and Caribbean 2010. Acting on the future: breaking the intergenerational transmission of inequality*, United Nations Development Programme, New York 2010, s. 67.

³³ Szerzej: *The Millenium Development Goals. A Latin American and Caribbean Perspective*, United Nations, ECLAC, Santiago June 2005, s. 85.

³⁴ *Regional Human Development. Report for Latin American and Caribbean 2010. Acting on the future: breaking the intergenerational transmission of inequality*, op. cit., s. 67.

³⁵ Szerzej: *The Millenium Development Goals. A Latin American and Caribbean Perspective*, op. cit., s. 92–94.

także programy stypendialne. Realizację pierwszego programu stypendialnego *ALBAN* (ang. Programme of High Level Scholarships for Latin America) rozpoczęto w 2002 roku z zamiarem zwiększenia mobilności studentów i kadry akademickiej z państw członkowskich UE i osiemnastu krajów Ameryki Łacińskiej. W latach 2003–2007 z pomocy stypendialnej skorzystało 3319 studentów z Ameryki Łacińskiej³⁶. Obecnie oferta stypendialna realizowana jest przy wykorzystaniu programu *Erasmus Mundus*, którego celem jest nawiązanie i realizacja współpracy między instytucjami szkolnictwa wyższego (w tym z Ameryki Łacińskiej) przez wymianę studentów i kadry naukowej, wsparcie szkół wyższych z państw trzecich oraz stworzenie systemu uznawania dyplomów i kwalifikacji. Stypendia na naukę w państwach Unii Europejskiej przyznaje się corocznie 137 studentom, w tym 17 z Argentyny, 5 z Boliwii, 47 z Brazylii, 10 z Chile, 4 z Ekwadoru, 5 z Gwatemali, 12 z Kolumbii, 20 z Meksyku, 9 z Peru, 4 z Wenezueli oraz po jednym stypendium dla studentów z Nikaragui, Panamy, Paragwaju i Salwadoru³⁷.

Cele i kierunki rozwoju kooperacji w zakresie nauki i technologii określane podczas szczytów UE–Ameryka Łacińska, spotkań ministerialnych i eksperckich. Wśród instrumentów, pozwalających realizować przyjmowane uzgodnienia, wskazać należy także niektóre z programów współpracy regionalnej. Ustanowiony na mocy decyzji z 6 grudnia 2001 roku, a realizowany w latach 2002–2006 program *@LIS* (ang. Alliance for Information Society), miał na celu stworzenie długofalowego partnerstwa na rzecz społeczeństwa informacyjnego i walki z wykluczeniem cyfrowym. Chodziło w szczególności o zmniejszenie nierówności w dostępie do nowoczesnych technologii przez tworzenie sieci i realizację projektów tematycznych, obejmujących edukację, kwestie zdrowia oraz działania na rzecz walki z wykluczeniem społecznym. Budżet programu na lata 2002–2006 wynosił 77,5 mln euro, z czego 63,5 mln pochodziło ze środków Unii Europejskiej³⁸. Druga edycja programu na lata 2007–2013 obejmuje budżet w wysokości 31 milionów euro, z czego 22 miliony pochodzą ze środków europejskich. Uwagę zwraca także najnowsza wspólna inicjatywa na rzecz badań i innowacji, uzgodniona podczas szczytu w Madrycie w maju 2010 roku. Zgodnie z zamierzeniami stron, inicjatywa ma być skierowana na stworzenie centrów innowacji o charakterze międzyregionalnym i dwustronnym, sprzyjających prowadzeniu badań, wymianie naukowej i transferowi technologii. Ma również umożliwić państwom Ameryki Łacińskiej uczestnictwo w programie ramowym ds. badań.

Warto zauważyć, że ustalenia odnoszące się do kooperacji naukowej, technologicznej i w zakresie edukacji, znajdują odzwierciedlenie także w umowach o współpracy. Dla przykładu, w porozumieniu ramowym zawartym w 1993 roku z państwami Ameryki Środkowej strony zadeklarowały wzmocnienie kontaktów naukowych i technologicznych oraz zainicjowanie programów na rzecz edukacji. Takie działania miały dać

³⁶ B. Przybylska-Maszner, A. Potyrała, *Leksykon integracji europejskiej w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa i Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, Poznań 2009, s. 12.

³⁷ *Latin America. Regional Programming Document 2007–2013*, op. cit., s. 13.

³⁸ B. Przybylska-Maszner, A. Potyrała, *Leksykon integracji europejskiej w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa i Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, op. cit., s. 7.

podstawy rozwojowi społecznemu, w szczególności przyczynić się do redukcji ubóstwa i tworzenia nowych miejsc pracy. Ważę współpracy naukowej i w obszarze edukacji podkreślono także w umowie z 2003 roku, łączącej państwa Unii Europejskiej i Ameryki Środkowej. Zdecydowano o tworzeniu centrów ds. badań naukowych, będących polem współpracy instytucji naukowo-badawczych i szkół wyższych z obu regionów. W umowie o dialogu politycznym i współpracy, zawartej ze Wspólnotą Andyjską w 2003 roku uzgodniono prowadzenie wspólnych projektów naukowo-badawczych przez szkoły wyższe i centra naukowo-badawcze, zapowiedziano wymianę studentów i kadry naukowej oraz rozszerzenie oferty stypendialnej.

Pomoc rozwojowa

Ameryka Łacińska to region o ogromnym potencjale, ale jednocześnie – o ogromnych dysproporcjach i podziałach społecznych. Wśród problemów społecznych w Ameryce Łacińskiej dominuje ubóstwo (w 2004 roku blisko 20% mieszkańców regionu żyło za mniej niż 1\$ dziennie, ponad 17% populacji w 2006 roku utrzymywał się za około 2,5 dolara dziennie), niedożywienie (w 1990 roku problem ten dotyczył około 13% populacji, w 2005 roku około 10%, czyli blisko 53 milionów osób) oraz wysoka śmiertelność dzieci (w latach pięćdziesiątych XX wieku wskaźnik śmiertelności dzieci wynosił 127 zgonów na 1000 urodzeń, w 1990 roku – 55 zgonów na 1000 urodzeń, zaś w roku 2003 wskaźnik śmiertelności dzieci obniżył się do 33 zgonów na 1000 urodzeń, a w 2008 roku wyniósł 20)³⁹. Wskazane problemy widoczne są w największym stopniu w Boliwii (14,4% populacji żyjącej za mniej niż 1\$ dziennie, 21% populacji cierpiącej na niedożywienie, śmiertelność dzieci na poziomie 54 zgonów na 1000 urodzeń), Dominikanie (25% populacji cierpiącej na niedożywienie, wskaźnik śmiertelności dzieci – 34), Gwatemali (16% populacji żyjącej za mniej niż 1\$ dziennie, 24% populacji cierpiącej na niedożywienie, wskaźnik śmiertelności dzieci – 38), Nikaragui (50,5% populacji żyjącej za mniej niż 1\$ dziennie, 27% populacji cierpiącej na niedożywienie, śmiertelność dzieci na poziomie 29 zgonów na 1000 urodzeń), Panamie (7,2% populacji żyjącej za mniej niż 1\$ dziennie, 26% populacji cierpiącej na niedożywienie, śmiertelność dzieci na poziomie 20 zgonów na 1000 urodzeń) i Salwadorze (31,1% populacji żyjącej za mniej niż 1\$ dziennie, 11% populacji cierpiącej na niedożywienie, śmiertelność dzieci na poziomie 25 zgonów na 1000 urodzeń)⁴⁰.

Ze wszystkich tych względów podejście Unii Europejskiej do regionu jest skierowane na wsparcie rozwoju. Aktywność na tym polu prowadzona była w oparciu

³⁹ D. Cotlear, L. Tornarolli, *Poverty, the Aging, and the Life Cycle in Latin America*, w: *Population Aging. Is Latin America ready?*, ed. D. Cotlear, Washington D.C. 2011, s. 89–91; P. M. Saad, *Demographic Trends in Latin America and the Caribbean*, w: *Population Aging. Is Latin America ready?*, op. cit., s. 45; *The Millenium Development Goals. A Latin American and Caribbean Perspective*, op. cit., s. 46, 62, 139, 299; oraz *Una (R)evolución de género en marcha. Ampliación de las oportunidades económicas para las mujeres en América Central: Revisión de la última década*, ed. R. Vakis, Washington 2011, s. 6.

⁴⁰ Dane za lata 1999–2005. *The Millenium Development Goals. A Latin American and Caribbean Perspective*, op. cit., s. 32, 63, 140.

o postanowienia artykułu 177 TWE, zgodnie z którym Wspólnota mogła działać na rzecz rozwoju, sprzyjając: „trwałemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu krajów rozwijających się [...], harmonijnemu i stopniowemu włączaniu krajów rozwijających się do gospodarki światowej, walce z ubóstwem”⁴¹. Identyczne w treści postanowienia zawarto w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 2007 roku, wskazując iż celem jest „zmniejszenie, a docelowo, likwidacja ubóstwa”⁴² drogą podejmowania działań w zakresie współpracy gospodarczej, finansowej i technicznej oraz udzielania wsparcia humanitarnego. Podstawą tej ostatniej formy aktywności jest poszanowanie zasady bezstronności, neutralności i niedyskryminacji, przy jednoczesnej współpracy z organizacjami międzynarodowymi⁴³.

Unia Europejska nie tylko udziela wsparcia finansowego o charakterze humanitarnym (skierowanego na pomoc w rozwiązaniu powyższych problemów), ale przede wszystkim angażuje się w proces rozwoju społecznego władz, organizacji pozarządowych oraz instytucji obywatelskich. Z tego względu, zapisy o działaniach na rzecz rozwoju przyjmowane są zarówno w umowach o współpracy, zawieranych z państwami regionu, jak i w programach i projektach szczegółowych, dotyczących m.in. redukcji ubóstwa, podnoszenia poziomu opieki zdrowotnej, ochrony uchodźców i osób przesiedlonych, rozwoju terenów rolnych i racjonalnego korzystania z dóbr naturalnych. Priorytety te zostały uwzględnione w przyjętym w grudniu 2006 roku *Instrumencie współpracy na rzecz rozwoju*, skierowanym do państw Ameryki Łacińskiej, ale również Azji, Azji Centralnej, Bliskiego Wschodu i Afryki Południowej. Ujęto w nim pięć obszarów tematycznych, realizowanych w latach 2007–2013: 1) kapitał ludzki, 2) środowisko i zrównoważone zarządzanie dobrami naturalnymi, 3) aktorzy niepaństwowi i władze lokalne na rzecz rozwoju, 4) bezpieczeństwo żywnościowe, oraz 5) migracja i azyl⁴⁴.

Pierwszy obszar, dotyczący kapitału ludzkiego, dotyczy między innymi kwestii zdrowia, rozwoju społecznego, ludzkiego i zatrudnienia. Nawiązuje do założeń programu *EUROSociAL*, ustanowionego na mocy rozporządzenia Rady z 1992 roku w sprawie finansowej i technicznej pomocy dla państw Azji i Ameryki Łacińskiej. Program skierowano na redukcję nierówności społecznych, ograniczenie ubóstwa i zjawiska wykluczenia społecznego. Promowane są projekty sektorowe poświęcone równemu dostępowi do wymiaru sprawiedliwości, edukacji, zatrudnienia i zdrowia. Na realizację założeń drugiej edycji programu (2005–2010) przeznaczono 100 milionów euro, z których 80% pochodzi ze środków Unii Europejskiej.

Działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego i zrównoważonego wykorzystania bogactw naturalnych, objęte zostały drugim programem tematycznym, przewidzianym w *Instrumencie współpracy na rzecz rozwoju*. Aktywność na tym polu

⁴¹ Artykuł 177.1, *Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską (tekst ujednolicony)*, op. cit.

⁴² Artykuł 208.1, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, Dz. U. UE C 115/358, 9.05.2008.

⁴³ Por.: artykuł 214.2 i 7, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)*, op. cit.

⁴⁴ Artykuł 12–16, *Regulation (EC) No 1905/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 establishing a financing instrument for development cooperation*, Official Journal L 378/41, 27.12.2006.

prowadzona jest w oparciu o ustalenia podejmowane w ramach *Dialogu w sprawie zmian klimatu i środowiska naturalnego* oraz *Strategicznego partnerstwa w sprawie zasobów wodnych*, funkcjonującego od 2004 roku. Kluczowe znaczenie miały jednak ustalenia poczynione podczas szczytu w Limie w 2008 roku, podczas którego kwestie ochrony środowiska naturalnego i zapobiegania zmianom klimatu potraktowane zostały priorytetowo. Przyczyniły się do utworzenia *EUrocLIMA* – programu na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Program, którego realizację przewidziano na trzy lata, został ostatecznie zaaprobowany pod koniec 2009 roku. Dążąc do wzmocnienia dialogu między stronami, poszerzenia wiedzy na temat zagrożeń dla środowiska naturalnego, a także do koordynacji podejmowanych w obu regionach działań na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zmianom klimatu, zagwarantowano stworzenie systemu wymiany informacji i wczesnego ostrzegania o katastrofach naturalnych⁴⁵ oraz zagrożeniach środowiska naturalnego⁴⁶. Założenia programu *EUrocLIMA* realizowane są we współpracy z regionalnymi instytucjami takimi, jak Środkowoamerykańska Komisja ds. Środowiska i Rozwoju – CCAD, Centrum Koordynacyjne ds. Zapobiegania Katastrofom Naturalnym – CEPREDENAC, Andyjski Komitet ds. Zapobiegania i Zwalczenia Katastrof – CAPRADE.

Obszar *Aktorzy niepaństwowi i władze lokalne na rzecz rozwoju* przewiduje wzmocnienie roli instytucji niepaństwowych i ich zaangażowania w rozwój społeczny, w szczególności w ograniczenie ubóstwa, polepszenie stanu systemów opieki zdrowotnej i edukacyjnych. Cele te realizowane są między innymi przy wykorzystaniu programu *URB-AL* w sprawie współpracy władz lokalnych i ośrodków miejskich z Unii Europejskiej i Ameryki Łacińskiej. Chodzi o wspieranie bezpośrednich kontaktów między lokalnymi podmiotami w celu realizacji założeń szczegółowych obszarów tematycznych takich jak zarządzanie i kontrola urbanizacji, kontrola mobilności miejskiej, bezpieczeństwo, finanse lokalne⁴⁷. Program *URB-AL*, zainicjowany w 1995 roku zaangażował blisko siedemset podmiotów lokalnych w realizację projektów zmierzających do wzmocnienia zdolności władz lokalnych do zarządzania przestrzenią miejską i rozwoju lokalnego.

Działania w czwartym obszarze *Bezpieczeństwo żywnościowe* zainicjowano w związku ze zjawiskiem głodu, widocznym w niektórych państwach Ameryki Łacińskiej, a powodowanym wzrastającymi cenami żywności na światowych rynkach. Nawiązują do inicjatywy Światowej Organizacji ds. Wyżywienia i Rolnictwa *Ameryka Łacińska i Karaiby bez głodu*. Program wysunięty przez FAO zmierza do znaczącego ograniczenia ilości osób doświadczających głodu i niedożywienia. Zgodnie z założeniami odsetek populacji cierpiący z powodu głodu i niedożywienia do końca 2015 roku ma spaść o połowę i objąć około 5% społeczeństwa. Dążąc do realizacji tego celu, Unia

⁴⁵ Susze, powódzie, tornada, huragany, obserwowane w szczególności w Argentynie, Boliwii, Brazylii, Chile, Hondurasie, Meksyku, Paragwaju, Salwadorze. Szerzej: *Climate Change in Latin America*, Europe Aid, Les Isnes 2009, s. 16.

⁴⁶ Takich jak negatywny wpływ przemysłu wydobywczego, transportowego czy rolnictwa na środowisko naturalne. Szerzej: *Climate Change in Latin America*, op. cit., s. 19.

⁴⁷ B. Przybylska-Maszner, A. Potyrała, *Leksykon integracji europejskiej w obszarze Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa i Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony*, op. cit., s. 226.

Europejska skierowała wysiłki na zwiększenie zdolności narodowych instytucji radzenia sobie z problemem głodu i niedożywienia. W szczególności angażuje się w tworzenie programów i projektów walki ze zjawiskiem głodu, promujących ideę prawa do żywności, a także w monitorowanie krajowych polityk bezpieczeństwa żywnościowego.

Piąty obszar tematyczny dotyczący migracji i azylu realizowany jest w Ameryce Łacińskiej od roku 2004. Zmierzając do wzmocnienia międzyregionalnego dialogu, w ramach programu podejmowane są działania na rzecz wymiany informacji na temat ruchów migracyjnych, ale przede wszystkim udzielana jest pomoc dla ofiar grup przestępczych zajmujących się handlem ludźmi. W 2009 roku, na podstawie ustaleń podjętych na szczycie w Limie w 2008 roku, zainicjowano działalność *strukturalnego i kompleksowego Dialogu w sprawie migracji*. Celem jest budowa wzajemnego zrozumienia i poszukiwanie rozwiązań problemów migracyjnych, a także walka ze zjawiskiem handlu ludźmi i międzynarodowego przemytu osób⁴⁸. Działania w tym zakresie podejmowane są przy wykorzystaniu agencji ds. współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych. Na szczególną uwagę zasługuje aktywność Europejskiego Urzędu Policji (Europol) i Europejskiego Kolegium Policyjnego (Cepol). Obie agencje w ramach swojego mandatu podejmują współpracę z państwami trzecimi (w tym z krajami Ameryki Łacińskiej) na rzecz walki z handlem ludźmi i międzynarodowym przemytem osób.

Urzeczywistnienie wskazanych celów i skuteczna realizacja programów uzależniona jest nie tylko od stopnia zaangażowania stron, ale przede wszystkim od nakładów finansowych. W latach 1995–2001 pomoc UE dla państw Ameryki Środkowej wyniosła 145 milionów euro rocznie, w latach 2002–2006 na dofinansowanie działań rozwojowych przeznaczono ponad 289 milionów euro⁴⁹. Dzięki pomocy Unii Europejskiej, będącej największym zewnętrznym darczyńcą, możliwe stało się ograniczenie poziomu niedożywienia, śmiertelności niemowląt, a także zwiększenie dostępu do wody pitnej. W latach 2007–2013 wsparcie finansowe Unii Europejskiej na rzecz rozwoju w Ameryce Łacińskiej przewidziano na poziomie 556 milionów euro.

PROBLEMY WE WZAJEMNYCH RELACJACH

Regularne spotkania i deklaracje o przyjaznych stosunkach oraz obopólnych korzyściach płynących z partnerstwa, nie zapobiegły pewnego rodzaju stagnacji, a „entuzjazm na rzecz międzyregionalnej integracji ustąpił miejsca relacjom dwustronnym”⁵⁰. Definiując problemy we współpracy wskazać należy bowiem na niespójne podejście państw UE do idei strategicznego partnerstwa z regionem. Z jednej strony, padają

⁴⁸ Por.: punkt 28, *Madrid Declaration: Towards a new stage in the bi-regional partnership: innovation and technology for sustainable development and social inclusion, Madrid, 18 May 2010*, op. cit., s. 8.

⁴⁹ R. Lagos Andino, *Perspectivas y expectativas en las relaciones entre Centroamérica y la Unión Europea*, „Nueva Sociedad” 2004, No. 190, s. 104; oraz *Latin America. Regional Programming Document 2007–2013*, op. cit., s. 9.

⁵⁰ S. Santander, *EU-LA relations: from interregionalism to bilateralism?*, „CAEI Working Papers” 2010, No. 29, s. 3.

deklaracje o woli zacieśniania relacji międzyregionalnych o charakterze *en bloc*. Z drugiej zaś, obserwować można wzmożone zainteresowanie współpracą zawężoną do subregionalnych grup (takich jak Wspólnota Andyjska czy Ameryka Środkowa), a nawet kooperacją dwustronną (strategiczne partnerstwa ustanowione z Meksykiem i Brazylią czy porozumienia handlowe negocjowane z Kolumbią i Peru). Takie dwoiste stanowisko skutkuje poczuciem odsunięcia na dalszy plan, widocznym w pozostałych państwach Ameryki Łacińskiej. „Obniża też skuteczność regionalnej strategii Unii Europejskiej”⁵¹.

Podstawową przeszkodą w rozwijaniu współpracy państw obu regionów było i jest dyskryminacyjne traktowanie towarów pochodzących z Ameryki Łacińskiej, widoczne najpełniej w odniesieniu do założeń polityki rolnej Unii Europejskiej. Kluczowym problemem hamującym współpracę jest bowiem protekcyjizm, który w znaczącym stopniu utrudnia dostęp na rynek wewnętrzny produktów rolnych spoza UE. Z chwilą zainaugurowania partnerstwa, przedstawiciele państw amerykańskich oczekiwali modyfikacji założeń Wspólnej polityki rolnej oraz stworzenia warunków ułatwiających wprowadzenie produktów z Ameryki Łacińskiej na rynki państw członkowskich UE. Jak płonne były to nadzieje ukazała słynna *wojna bananowa*. W 1993 roku Unia Europejska ustanowiła politykę preferencji dla towarów sprowadzanych z dwunastu byłych brytyjskich i francuskich kolonii⁵². Przewidziano, iż banany sprowadzane z tych obszarów zwolnione będą z opłat importowych. W przypadku owoców pochodzących z krajów Ameryki Łacińskiej zastosowano stawkę taryfową w wysokości 176 euro za tonę. W konsekwencji, przedstawiciele Gwatemali, Kolumbii, Kostaryki, Nikaragui i Wenezueli i sześciu innych państw wnieśli skargi do Światowej Organizacji Handlu. Rok później, na mocy decyzji WTO, Unia Europejska została wezwana do zaprzestania dyskryminacyjnego traktowania. Uznawszy w 1997 roku, że Unia Europejska nie zastosowała się do decyzji, w 1999 roku Światowa Organizacja Handlu uprawniła Stany Zjednoczone do nałożenia sankcji na UE. Chodziło o ochronę amerykańskich interesów, przejawiających się w działalności amerykańskich „przedsiębiorstw bananowych” takich jak *Chiquita*, *Dole* i *Del Monte*. Dopiero w 2008 roku, ministrowie handlu zainteresowanych państw – stron sporu podjęli próbę znalezienia rozwiązania. W grudniu 2009 roku, w efekcie ponad stu spotkań, zakończono negocjacje nad porozumieniem w sprawie taryf nakładanych na banany importowane z Ameryki Łacińskiej. Unia Europejska w imieniu państw członkowskich zobowiązała się do obniżenia taryf celnych na banany importowane z Ameryki Łacińskiej do 114 euro za tonę w roku 2017⁵³. Jednocześnie jednak UE zaoferowała zwiększenie pomocy dla byłych brytyjskich i francuskich kolonii do 200 milionów euro do 2020 roku, co stanowić ma swoistą rekompensatę za utracone korzyści. W lutym 2011 roku Parlament Europejski zaakceptował wynegocjowane porozumienie.

⁵¹ J. A. Sanahuja, *The European Union and Latin America: the common agenda after the Lima Summit*, „ICEI Papers” 2008, No. 7, s. 2.

⁵² Między innymi z Belize, Wybrzeża Kości Słoniowej czy Kamerunu.

⁵³ Patrz też: J. W. Miller, *EU Ends 16-Year Banana Trade Battle*, „EUobserver” 15.12.2009; oraz *EU parliament approves Latin America banana peace deal*, BBC News, 3.02.2011.

Podobne problemy obserwowane są w odniesieniu do działalności inwestycyjnej europejskich firm i przedsiębiorstw, którym zarzuca się naruszanie praw pracowników, standardów ochrony środowiska naturalnego, a nawet powiązania z grupami przestępczymi. Oskarżenia wysuwane pod adresem inwestorów z Unii Europejskiej stały się przedmiotem rozważań Stałego Trybunału Ludowego. Celem sądu, powołanego z inicjatywy organizacji pozarządowych przy udziale rządów Argentyny i Boliwii, było napiętnowanie naruszeń praw człowieka oraz *ekonomicznej niesprawiedliwości*, dokonanych przez trzydzieści największych korporacji europejskich w Ameryce Łacińskiej i regionie Karaibów⁵⁴. Przedsiębiorstwom działającym w takich gałęziach gospodarki jak energetyka, górnictwo, produkcja papieru, rybołówstwo, sektor finansowy i telekomunikacyjny, zarzucano łamanie reguł dotyczących ochrony środowiska naturalnego czy prawa pracy i ubezpieczeń społecznych. Trybunał, którego obrady prowadzone były równolegle do szczytu Unia Europejska–Ameryka Łacińska w 2006 roku, uznał iż przedsiębiorstwa europejskie nie są jedynymi autorami naruszeń oraz *prawnej i moralnej niesprawiedliwości*. Współodpowiedzialność ponoszą rządy państw, w których przedsiębiorstwa te mają swe statutowe siedziby, oraz „Unia Europejska, która pozwala im naruszać w Ameryce Łacińskiej standardy stosowane w Europie”⁵⁵. Ocena dokonana przez osoby zasiadające w Stałym Trybunale Ludowym, zaprezentowana została podczas szczytu w Wiedniu przez przedstawicieli Argentyny i Boliwii. Prezydent Nestor Kircher podniósł, iż standardy działania obowiązujące w Europie nie są przestrzegane przez te same przedsiębiorstwa działające w regionie Ameryki Łacińskiej: „Nie możemy się zgodzić, aby państwa bardziej rozwinięte przenosiły procesy produkcyjne zagrażające środowisku naturalnemu do naszych państw”⁵⁶. Prezydent Ivo Morales rozmowy z Unią Europejską nazwał *martwą polityką*, odrzucając możliwość prowadzenia rozmów w sprawie porozumienia o współpracy handlowej i ustanowieniu strefy wolnego handlu⁵⁷. Dodatkowo, koniecznością ochrony suwerenności Boliwii nad zasobami naturalnymi i obrony przed naruszeniami podatkowymi ze strony zagranicznych przedsiębiorstw uzasadniał decyzję o nacjonalizacji przemysłu wydobywczego (gaz i ropa naftowa).

* * *

Dokonując oceny współpracy podejmowanej w ramach Strategicznego Partnerstwa Unia Europejska–Ameryka Łacińska wskazać należy kilka aspektów.

Po pierwsze, trudno mówić o „partnerstwie” w odniesieniu do relacji Unii Europejskiej z państwami Ameryki Łacińskiej. Deklarowana jest równość stron i identyczne

⁵⁴ W szczególności przedsiębiorstwa takie jak brytyjskie *BP*, hiszpański *Repsol*, *ENCE*, *Agbar*, *Unión Fenosa* czy fińskie *Metsa-Botnia*.

⁵⁵ J. Godoy, *Latin America – European Union*, InterPress Service – News Agency, 05.2006. W składzie orzekającym zasiadli: Alirio Uribe, kolumbijski aktywista zajmujący się prawami człowieka, Susan George, francuska politolog, austriacki prawnik René Kuppe oraz Lilian Manzella, działaczka organizacji ekologicznych ze Stanów Zjednoczonych.

⁵⁶ Cyt. za: J. Godoy, *Latin America – European Union*, op. cit.

⁵⁷ Cyt. za: I. Szegegy-Maszák, *Association/Free Trade Agreement – Bi-regional Partnership between European Union and Andean Community*, op. cit., s. 240.

zaangażowanie na rzecz rozwijania wzajemnych stosunków: „Potwierdziliśmy wagę strategicznego partnerstwa [...] i jesteśmy zdeterminowani do wzmocnienia współpracy na rzecz realizacji wzajemnych interesów obu regionów”⁵⁸. W rzeczywistości, to Unia Europejska określa charakter, kierunki i cele kooperacji, gdyż angażuje środki finansowe w jej rozwój. Państwa Ameryki Łacińskiej zabiegają natomiast o wsparcie finansowe i techniczne, które daje szansę rozwoju gospodarczego, społecznego, edukacyjnego czy naukowego, i tym samym muszą przystać na proponowane warunki. Partnerstwo jest więc partnerstwem jedynie z nazwy.

Po drugie, brakuje przejrzystego podejścia do idei kooperacji. Strony odmiennie pojmują cele współpracy, określanej formalnie mianem partnerstwa. Unia Europejska traktuje strategiczne partnerstwa jako element systemu sojuszy i swoistej koalicji interesów. Państwa amerykańskie natomiast postrzegają ideę strategicznego partnerstwa przede wszystkim jako sposób osiągnięcia rozwoju i poprawy sytuacji gospodarczej, usiłując uzyskać dostęp do europejskiego rynku i wprowadzić na ten rynek swoje produkty rolne. Zabiegają również o stworzenie swoistej alternatywy dla stosunków ze Stanami Zjednoczonymi i uzyskanie lepszej pozycji przetargowej w rozmowach z przedstawicielami USA⁵⁹.

Po trzecie, trudno dostrzec w działaniach Unii Europejskiej wobec Ameryki Łacińskiej elementy spójnej strategii. Pomimo twierdzeń o *dojrzałym partnerstwie*⁶⁰, nie można wypracować jednolitego stanowiska. Zmieniające się prezydencje odmiennie definiują priorytety działań, postrzegając je przez pryzmat własnych interesów. Znamienne jest również, że sama UE większe zainteresowanie wyraża obecnie regionem Azji i Pacyfiku, co sprawia, że współpraca z państwami Ameryki Łacińskiej ogranicza się do dyskusji i realizacji programów pomocowych. Dodatkowo, globalny kryzys gospodarczy spowodował obniżenie poziomu inwestycji w Ameryce Łacińskiej, co wpływa niekorzystnie na sytuację w regionie i jest negatywnie odbierane przez państwa amerykańskie.

STRESZCZENIE

Dążąc do odgrywania kluczowej roli na arenie międzynarodowej, Unia Europejska zacieśnia więzi z państwami różnych regionów. Przedmiotem zainteresowania jest również Ameryka Łacińska, z którą ustanowiono strategiczne partnerstwo. Jest ono realizowane w trzech obszarach, wyznaczonych podczas szczytów Unia Europejska–Ameryka Łacińska, spotkań ministerialnych i spotkań grup eksperckich. Pierwszym jest współpraca gospodarcza i technologiczna. Drugi obszar dotyczy edukacji, nauki i kultury, natomiast trzeci poświęcony jest pomocy rozwojowej. Implementacja założeń partnerstwa odbywa się za pośrednictwem Europejskiego Banku

⁵⁸ Słowa Hermana van Rompuy’a poprzedzające spotkanie w Madrycie w maju 2010 roku. Cyt. za: *Remarks by Herman van Rompuy, President of the European Council at EU-LAC Summit*, Madrid, 18 May 2010, PCE/98/10.

⁵⁹ Por.: W. Grabendorff, *The United States and Western Europe: Competition or Cooperation in Latin America?*, w: *Latin America, Western Europe, and the U.S.: Reevaluating the Atlantic Triangle*, eds. W. Grabendorff, R. Roett, New York 1985, s. 263.

⁶⁰ *Remarks by Herman van Rompuy, President of the European Council at EU-LAC Summit*, op. cit.

Inwestycyjnego, grup roboczych oraz programów tematycznych, takich jak *AL-INVEST*, *ALFA*, *ALBAN/Erasmus Mundus*, *@LIS*, *EUrocLIMA*, *URB-AL*.

**EUROPEAN UNION AND LATIN AMERICA STRATEGIC PARTNERSHIP
– BETWEEN REALITY AND ILLUSION**

ABSTRACT

To play a key role in international arena, the European Union promotes close ties with states of different regions. The subject of the EU interests is Latin America. Strategic partnership between the two is realized in three areas, defined during EU-Latin America summits, ministerial and experts meetings. The first area is economic and technological cooperation. The second field of cooperation is devoted to education, science and culture, and the third – to social cohesion and development assistance. The responsibility for implementation of the partnership provisions lays with the European Investment Bank, working groups and with cooperation programmes such as *AL-INVEST*, *ALFA*, *ALBAN/Erasmus Mundus*, *@LIS*, *EUrocLIMA*, *URB-AL*.

